

ดร.ประพนธ์ ผาสุขยัต

ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)

โครงการที่ทำเกี่ยวกับการศึกษา :

ไม่ได้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการศึกษาโดยตรงที่ผ่านมาเป็นเรื่องของการอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการความรู้ โดยเฉพาะกับกลุ่มที่นำเอากระบวนการ KM หรือ การจัดการความรู้ไปขยายผลต่อ

แนวคิดการทำงาน:

สร้างเวทีให้คนทำงานเกิดการปฏิสัมพันธ์กัน ใช้ขบวนการทางสังคมไม่ใช่เทคโนโลยีมากนัก แต่ใช้ “ใจ” เป็นสำคัญ มีการให้และรับอย่างสมดุลโดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สร้างและยกระดับความรู้เพื่อนำไปปรับใช้

บทบาทการทำงาน:

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ซึ่ง เรียกสั้นๆว่า KM เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” หรือ “สังคมอุดมความรู้” ประเทศเรามีความรู้อยู่มากมาย แต่เวลาที่เรต้องการใช้ความรู้ เราจะใช้ความรู้จากต่างประเทศ ตำราวิชาการ หรือการวิจัยกันมาก เราไม่ได้มองว่าจริงๆ แล้วความรู้มีอยู่แล้วทุกแห่งหน

โดยบทบาทที่ท่านทำโครงการอยู่ มีส่วนเข้าไปสนับสนุนครูและเด็ก หรือการปฏิรูปการศึกษาอย่างไร: ที่ผ่านมามีว่า “ระบบการศึกษา” มีส่วนทำให้ผู้คนเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่อง “การเรียนรู้” กันค่อนข้างมาก คนส่วนใหญ่เคยชินอยู่กับโหมด “การเรียนรู้เพื่อสอบผ่าน” โดยที่หลงลืมไปว่า เป้าหมายหลักของการเรียนรู้ก็เพื่อนำมาใช้กับชีวิต “เรียนรู้เพื่อใช้งาน”

ในการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้อยากเห็นครูและเด็กเปลี่ยนแปลงอย่างไร:

จุดเน้นน่าจะอยู่ที่การทำให้จิตวิญญาณของการเป็นครูที่แท้จริงกลับมา นั่นหมายถึงการต้องเข้าไปปรับที่นโยบาย เพื่อไม่ให้ครูต้องทำงานหนักเกินไป เช่น ครูหลายคนเสียเวลาไปกับการทำงานวิชาการเพื่อยกระดับฐานะ แต่กลับไม่เกิดประโยชน์ในเรื่องการเรียนการสอน

“การศึกษา”

ต้องมาคู่กับ

“การจัดการความรู้”

กว่าสิบปีที่ผ่านมา หน้าที่การงานของ ดร.ประพนธ์ ผาสุกยัต ทำให้ได้รู้จักกับกระบวนการเรียนรู้ ที่เรียกว่า KM (Knowledge Management) ซึ่งช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม หรือ (สคส.) ใช้เวลาส่วนใหญ่ พูดคุยกับผู้คนเพื่อสร้างความเข้าใจว่า การนำ KM ไปใช้นั้น ไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไร เพียงแต่ต้องรู้จัก เปลี่ยน “โหมด” การเรียนรู้ให้ได้เท่านั้น จากที่แต่ก่อนเคยติดอยู่แต่ในโหมด "การเรียนรู้เพื่อสอบผ่าน" ก็ต้องพาตัวเองมาอยู่ในโหมด "การเรียนรู้เพื่อใช้งาน" ให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ให้การพัฒนาตนเอง ที่มั่งคั่ง และองค์การต่อไป

“แต่ประเด็นใหญ่ในตอนนี้นี้ที่ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ทำทายเป็นอย่างยั่งยืนก็คือประเด็นที่เกี่ยวกับการรับรู้ นั่นคือ “การรับรู้เพื่อเปรียบเทียบกับอดีต” ยังคงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินชีวิต แต่พวกเราเคยตระหนักบ้างหรือไม่ว่า มันไม่ใช่โหมดการเรียนรู้ โหมดเดียวที่ชีวิตให้เรามา โจทย์ที่ผมมีในใจตอนนี้ก็คือ “ทำอย่างไรเราจึงจะสามารถเปลี่ยนไปอยู่ในโหมดการรับรู้แบบอื่นได้บ้าง?” ไม่ติดอยู่ในกรอบของความคิดตลอดเวลา ไม่ติดอยู่ในทวิภาวะ (สภาวะที่มาเป็นคู่) ไม่อยู่ในสถานะที่ต้องคอยตัดสินตลอดเวลาว่าอะไรดี อะไรเลว อะไรถูกอะไรแพง เป็นโหมดของ “การรับรู้สิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็น” จะเรียกว่าเป็นโหมด “การรับรู้อันบริสุทธิ์” Pure Awareness หรือ Innocent Perception ก็น่าจะได้”

ขณะที่ในแวดวงการศึกษาซึ่งมักจะได้ยินอาจารย์หลายท่านอธิบายคำว่า “ปัญญา” ในความหมายที่ไม่ค่อยแตกต่างกันไปจากคำว่าความรู้เท่าใดนักมีที่ละเอียดขึ้นก็คือการอธิบายในทำนองที่ว่า “ปัญญา” คือความสามารถในการใช้ความรู้เมื่อผมลองศึกษาดูจากหลักทางพุทธศาสนาก็พบว่า มีการอธิบายที่มาของปัญญาว่าจะต้องมาจากศีล และสมาธิ (ตามหลักไตรสิกขา) กล่าวคือ ถ้าไม่มีสมาธิ ก็ไม่เกิดปัญญา และถ้าไม่มีศีลก็ไม่มีสมาธิ โดยที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้อธิบายขยายความเพิ่มเติมว่า เรื่องของศีลเองก็ไม่ใช่อยู่ที่มันก็มีขึ้นได้ จะต้องอาศัย ปัญญา ก่อนจึงจะมีศีล จึงทำให้เห็นว่าโดยแท้จริงแล้วทั้งสามสิ่งนี้ ต่างก็เวียนวนปนอยู่ด้วยกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ คล้ายกับเชือกสามเกลียวที่พันอยู่ด้วยกัน

“ผมคิดว่าระบบการศึกษาในปัจจุบันของเราคงจะเน้นอยู่ที่การเรียนรู้ในระดับแรก คือเป็นการรู้จำ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้แก่การเรียนรู้ตามตัวบทตามตัวหนังสือ หรือ ตามคำสอน เป็นการเรียนรู้แบบที่มุ่งเน้นการท่องจำให้พูดได้ เจ็บใจเป็นนกแก้วนกขุนทอง ครั้นเมื่อถึงเวลาสอบใครที่ตอบได้ใกล้เคียงกับที่อาจารย์สอนมากที่สุดก็จะเป็นผู้ที่ได้คะแนนสูงสุด การศึกษาแบบ “รู้จำ” นี้ ผมได้นิยามให้ครอบคลุมกิจกรรมในส่วนของฝึกฝนอันเป็นผลมาจากการฝึกอบรม (Training) อีกด้วย เพราะเห็นว่าการฝึกฝนส่วนใหญ่ก็มักจะเน้นการจดจำขั้นตอนต่างๆ ไว้ เป็นต้นว่า เมื่อลูกค้าเปิดประตูร้านเข้ามา จะต้องกล่าวอะไรกับลูกค้า เป็นการต้อนรับ เรียกได้ว่าต้องฝึกฝนจนจำมาเป็นอย่างดีจึงจะสามารถทำได้ถูกต้องตามขั้นตอนที่ได้รับ การสอนมา ซึ่งการเรียนรู้ประเภทนี้ไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี การงานหลายๆอย่างก็ต้องอาศัยการรู้จำนี้ เพียงแต่เราต้องไม่ลืมว่ายังมีการเรียนรู้อีกสองระดับที่เราจะต้องให้ความสำคัญต่อไปอย่าหยุดการเรียนรู้อยู่เพียงแค่ระดับนี้”

สำหรับการเรียนรู้ระดับที่สอง เป็นเรื่องของ การ
“รู้จริง” ซึ่งน่าจะเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการ
ศึกษา เพราะการเรียนรู้ระดับนี้จะเน้นที่ความเข้าใจ
เป็นหลัก ไม่ใช่สักแต่ให้จำได้เหมือนในระดับแรก
เป็นการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยข้อมูลอาศัยการวิเคราะห์
เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องเหตุเรื่องผลเป็นการศึกษา
ที่อิงการปฏิบัติจริง ทั้งนี้เพื่อจะได้เกิดความแจ่มชัด
ในเรื่องต่างๆ เป็นการเรียนรู้อันเกิดจากการกระทำ
ที่เรียกว่า Learning by doing เป็นการเรียนรู้ที่ได้
มาจากประสบการณ์จริง เป็นการศึกษาที่ได้มาจาก
การสังเคราะห์ สถานการณ์ทำให้เกิดความเข้าใจใน
บริบท จนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์
ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

และสำหรับการเรียนรู้ในระดับสุดท้ายถือว่าเป็นเรื่อง
ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของปัญญาโดยตรงเรียกว่าเป็น
การเรียนรู้ในระดับ “รู้แจ้ง” อันหมายถึงการเรียนรู้
ที่อยู่เหนือขอบเขตของความจำ แต่เป็นเรื่องที่
ต้องอาศัยการสร้าง ความเข้าใจผ่านการกระทำผ่าน
ความรู้สึกเป็นเรื่องของสามัญสำนึกและจิตวิญญาณ
เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตและการมองโลกสรุปว่า
เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจิตใจโดยตรง การเรียนรู้
2 ระดับแรกสอนให้คน “คิดเป็น ทำเป็น” ส่วนการ
เรียนรู้ในระดับที่ 3 จะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้คน
“คิดถูก ทำถูก”

“ผมเชื่อว่าเมื่อผู้บริหารมีความเข้าใจใน
เรื่องการเรียนรู้ ทั้ง 3 ระดับนี้แล้ว
เป้าหมายในการบริหารองค์กรเพื่อให้ได้มาซึ่ง
“งานที่ได้ผล และคนที่เป็นสุข”
ก็ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ยากนัก”